

УДК 349.3

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.2.60>

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ГАРАНТІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сидоренко А.С.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри конституційного, адміністративного,

екологічного та трудового права

Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0000-0002-3947-3863

e-mail: gannusya1988@ukr.net

Сидоренко А.С. Соціально-трудові гарантії державних службовців в умовах воєнного стану.

У представленій науковій праці досліджено та проаналізовано соціальні й трудові гарантії державних службовців у сучасних умовах розвитку нашого суспільства. Автором визначено, що права людини й громадянина та їх законодавчі гарантії визначають основні складові змісту та належної спрямованості діяльності держави.

Автором відзначено, що державні службовці є особливими працівниками у забезпеченні цілісності нашої держави, функціонування громадянського суспільства, законності політичних рішень та побудові сучасної правової держави.

У змісті наукового дослідження визначено, що створення та забезпечення соціально-трудових гарантій діяльності державних службовців є однією із основних та беззаперечних гарантій реалізації своєї здатності до праці. До основних гарантій, з огляду на зміни сучасного законодавства, автором віднесено: оплату праці, соціальні гарантії та гарантії з питань охорони праці.

У науковій статті проаналізовано зміни в законодавстві з питань оплати праці, що зумовлено затвердженням єдиних підходів до оплати праці державних службовців.

Досліджено соціальні гарантії державних службовців під час та за результатами їхньої службової діяльності. Доведено необхідність удосконалення законодавства з питань охорони праці.

Визначено, що в період дії воєнного стану на території нашої держави, державні службовці повинні продовжувати виконувати свої посадові обов'язки задля реалізації завдань і функцій держави з урахування реалій сьогодення.

Наголошено на тому, що соціально-трудові гарантії державних службовців є невід'ємною складовою їх правового статусу. Від належного забезпечення та правової реалізації останніх залежить належна оцінка державних органів як суб'єктів державно-владних повноважень.

Автором доведено, що соціально-трудові гарантії суб'єктів, окреслених в межах наукового дослідження, повинні бути на належному рівні розширені й удосконалені відповідно до реалій сучасності, а саме в питаннях бронювання та забезпечення додатковими соціальними гарантіями державних службовців переміщених з територій ведення активних бойових дій.

Ключові слова: державний службовець, соціально-трудові гарантії, правовий статус, оплата праці, робочий час, охорона праці.

Sydorenko A.S. Social and labor guarantees of civil servants under martial law.

The presented scientific work investigates and analyzes the social and labor guarantees of civil servants in the modern conditions of development of our society. The author determines that human and civil rights and their legislative guarantees determine the main components of the content and proper direction of the state's activities.

The author notes that civil servants are special workers in ensuring the integrity of our state, the functioning of civil society, the legality of political decisions and the construction of a modern legal state.

The content of the scientific research determines that the creation and provision of social and labor guarantees for the activities of civil servants is one of the main and indisputable guarantees for the realization of their ability to work. The main guarantees, in view of changes in modern legislation, the author includes: remuneration, social guarantees and guarantees on labor protection.

The scientific article analyzes changes in the legislation on remuneration, which is due to the approval of unified approaches to the remuneration of civil servants.

The social guarantees of civil servants during and as a result of their official activities are studied. The need to improve the legislation on labor protection is proven.

It is determined that during the period of martial law in the territory of our state, civil servants must continue to perform their official duties in order to implement the tasks and functions of the state, taking into account the realities of today.

It is emphasized that the social and labor guarantees of civil servants are an integral part of their legal status.

The proper assessment of state bodies as subjects of state power depends on the proper provision and legal implementation of the latter.

The author proves that the social and labor guarantees of the subjects outlined within the framework of the scientific research should be expanded and improved at the appropriate level in accordance with the realities of today, namely in the issues of reservation and provision with additional social guarantees of civil servants displaced from the territories of active hostilities.

Key words: civil servant, social and labor guarantees, legal status, wages, working hours, labor protection.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку нашої держави, правове регулювання праці та забезпечення соціально-трудовими гарантіями загального кола працюючих та спеціальних суб'єктів є досить актуальним.

Спеціальними суб'єктами, у розрізі досліджуваного питання, визначено представників публічної влади, а саме державних службовців.

Державні службовці є особливими працівниками у забезпеченні цілісності нашої держави, функціонуванні громадянського суспільства, законності політичних рішень та побудові сучасної правової держави.

Після запровадження воєнного стану законодавство, що регулює діяльність державних службовців, зазнало значних змін.

Питання соціально-трудових гарантій та забезпечення можливості належним чином реалізувати свої службові обов'язки є невід'ємною складовою дотримання конституційних прав та обов'язків.

Метою статті є дослідження та аналіз соціальних і трудових гарантій державних службовців у сучасних умовах розвитку нашого суспільства.

Стан опрацювання проблематики. Питання правового статусу державних службовців, а також їхніх прав, обов'язків та соціальних і трудових гарантій, як працівників, є досить цікавими та не втрачають своєї актуальності і на сьогодні. Вітчизняними науковцями, вже тривалий час, проводяться наукові дослідження у цій сфері. Серед наукового кола можна виокремити таких фахівців: Бернацька Н., Гаврилюк В., Іншин М., Калініченко З., Кохан Н., Петров О., Пікуль В., Плахотник Н., Шаповалова К. та багатьох інших провідних науковців.

Виклад основного матеріалу. Права людини й громадянина та їх законодавчі гарантії визначають основні складові змісту та належної спрямованості діяльності держави. Але, на противагу цьому, держава повинна надавати захист у гарантуванні прав під час виконання своїх службових обов'язків.

Правовий статус державного службовця та ряд його основних прав, гарантій та обов'язків визначено у Законі України «Про державну службу». Відповідно, цей Закон визначає принципи, правові та організаційні засади забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, яка функціонує в інтересах держави і суспільства, а також порядок реалізації громадянами України права рівного доступу до державної служби, що базується на їхніх особистих якостях та досягненнях. Стаття 1 Закону визнає правове закріплення поняття «державна служба» та «державний службовець». Відповідно, державний службовець - це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної

влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби [1].

Основні соціально-трудові гарантії державних службовців закріплено Основним законом нашої держави, чинним трудовим законодавством та спеціальними законами й підзаконними нормативно-правовими актами.

Державний службовець, у контексті трудового права, має особливий правовий статус, який відрізняється від статусу інших категорій працівників. На відміну від інших суб'єктів, державні службовці не лише підпадають під дію загальних трудових норм, але і мають дотримуватися додаткових обов'язків та обмежень, які диктуються їхньою службовою діяльністю [2, с. 55]. Створення та забезпечення соціально-трудових гарантій діяльності державних службовців є однією з основних та беззаперечних гарантій реалізації своєї здатності до праці згаданих суб'єктів.

Варто звернути увагу на ознаки державних гарантій державних службовців. Так, відповідно до наукових поглядів Петрова О., основними ознаками можна визначити:

- встановлення їх як на державному, регіональному так і місцевому рівнях;
- надання державним службовцям можливості отримувати ті або інші матеріальні й нематеріальні блага;
- є засобом позитивного впливу на державних службовців з метою спонукання їх до ефективного виконання своїх професійних обов'язків;
- зміцнення стабільності професійного складу кадрів державної служби;
- компенсування обмежень встановлених державою [3, с. 5]. Варто погодитися з думкою про те, що в Україні робота державного службовця дійсно є професією. Основним змістом професії «державний службовець» є практичне та повсякденне здійснення державного адміністрування [4, с. 244].

З наукової точки зору, діяльність державних службовців визначається рядом соціально-трудових гарантій. Відповідні гарантії розподіляються на групи та класифікуються за рядом ознак. Загалом, соціально-трудові гарантії прийнято поділяти на дві великі групи: конституційні, що встановлюються у змісті конституційних норм та спеціальні, що встановлені державою у спеціальних законах.

Окрім того, науковці, котрі досліджували дане питання розподіляють соціально-трудові гарантії за різними групами.

Так, на думку Бернацької Н., гарантії правового регулювання соціально-трудового забезпечення публічної служби є засобом підвищення престижу професії публічного службовця. В основу гарантій науковиця покладає: матеріальні, побутові, професійні, пенсійні, реабілітаційні, рекреаційні, ритуальні, компенсаційні та охоронні [5, с. 151-152].

Шаповалова К., визначає пріоритет матеріальних гарантій правового регулювання соціального захисту державних службовців. Свою думку науковиця обґрунтовує тим, що забезпечення соціального захисту державних службовців є необхідною умовою для створення конкурентоспроможності, професійної та відповідальної державної служби, яка здатна ефективно реагувати на виклики сучасності. До основних матеріальних гарантій, на думку дослідниці, віднесено: 1) матеріальні гарантії виплати грошової винагороди державному службовцю; 2) матеріальні гарантії безпечних та комфортних умов проходження державної служби; 3) матеріальні гарантії нівелювання наслідків соціального ризику для державних службовців [6, с. 63, 65].

На думку Плахотник Н., гарантії соціального захисту державних службовців поділяються на гарантії з питань: оплати праці, відпустки, заохочення, пенсій та соціально-побутового забезпечення [7, с.198].

Гаврилюк В., досліджуючи питання гарантій соціального захисту публічних службовців, поділяє останні на основні та додаткові. До основних гарантій соціального захисту віднесено: гарантії надання вихідної допомоги; гарантії забезпечення службовим житлом; гарантії відшкодування витрат у зв'язку з відрядженням; гарантії пенсійного забезпечення; гарантії оплати відпочинку та оздоровлення; гарантії допомоги сім'ї у зв'язку зі смертю державного службовця. Разом з тим, додатковими гарантіями визначено: безкоштовну освіту для дітей та охорону захисту життя й здоров'я [8, с.120].

З огляду на вищевикладене, можемо прийти до висновку, про схожість думок у питаннях забезпечення соціально-трудовами гарантіями державних службовців. Разом з тим, можемо зауважити, що основні гарантії, все ж таки, визначено на законодавчому рівні, і їх безпосереднє дотримання позитивно сприяє діяльності державного службовця та виконанню покладених на нього завдань. До основних та тих, що потребують дослідження, у зв'язку зі змінами в законодавстві діяльності згаданих вище суб'єктів, варто віднести гарантії щодо: оплати праці, соціальних гарантій, охорони праці.

Право на оплату праці означає, що оплата праці державних службовців повинна забезпечувати достатні матеріальні умови для незалежного виконання службових обов'язків, сприяти укомплектуванню апарату державних органів компетентними і досвідченими кадрами, стимулювати їх сумлінну та ініціативну працю [9, с. 142].

Визначається, що заробітна плата є одним із основних мотивів заняття посад державної служби. Відповідно до законодавства, розмір заробітної плати залежить від категорії посад, стажу, рангу та результатів оцінки службової діяльності.

Законом України «Про державну службу» врегульовано питання оплати праці державних службовців. Відповідно до ст.50 Закону, заробітна плата державного службовця враховує кваліфікацію та досвід, важливість і складність роботи на посаді, ступінь відповідальності, а також результативність, ефективність та якість виконання посадових обов'язків [1]. Разом з тим, варто наголосити, що в умовах сучасного розвитку суспільства, питання оплати праці державних службовців є досить актуальним, постійно зазнає змін, що зумовило прийняття Закону України від 11.03.2025 року № 4282-IX «Про внесення змін до Закону України «Про державну службу» щодо впровадження єдиних підходів в оплаті праці державних службовців на основі кваліфікації посад» яким запроваджено єдині підходи до оплати праці відповідних суб'єктів. Зміни торкнулися питань: впровадження системи грейдів; окреслення професійних напрямків роботи на державній службі; дозволу порівнювати оплату праці державних службовців із зарплатами на ринку праці за аналогічними професіями. Відповідно до законодавства, заробітна плата державного службовця складається з: 1) сталої заробітної плати - посадового окладу, надбавки за вислугу років, надбавки за ранг державного службовця; 2) варіативної заробітної плати - премії за результатами щорічного оцінювання службової діяльності, місячної або квартальної премії. Окрім того, відбулося посилення ролі посадового окладу, мінімальний оклад державного службовця з 2026 року не може бути меншим за 2,5 прожиткових мінімуми. Зміни торкнулися обмеження стимулюючих витрат та розширення соціальних гарантій [10].

До основних соціальних гарантій, слід віднести, встановлення та дотримання тривалості робочого часу, часу відпочину та ряд інших гарантій передбачених законодавством. З прийняттям Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який поширює свою дію і на державних службовців, виникло багато питань, що стосуються саме тривалості робочого часу, часу відпочинку та реалізації права на відпустки передбачені чинним законодавством. Національне агентство з питань державної служби надало ряд роз'яснення з вищезазначеного.

Відповідно, для державних службовців встановлюється нормальна тривалість робочого часу, що передбачено Кодексом законів про працю України – 40 год на тиждень. Але, за наказом керівника, держслужбовець зобов'язаний відпрацювати більше установленної тривалості робочого дня або працювати у вихідний чи неробочий день для виконання невідкладних завдань.

Питання надання відпусток державним службовцям врегульовано Законом «Про державну службу» та Законом України «Про відпустки». Разом з тим, Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» змінено врегулювання питань перебування державних службовців у відпустці без збереження заробітної плати; визначено, що додаткова оплачувана відпустка надається за час перебування у простої та за час перебування у відпустці без збереження заробітної плати; період простою та перебування у відпустці без збереження заробітної плати зараховується до строку, що дає право на присвоєння чергового рангу [11].

Слід звернути увагу, що в окремих випадках державні службовці, відповідно до Закону України «Про державну службу», мають право на додаткові соціальні гарантії, а саме: матеріальну допомогу для вирішення соціально-побутових питань; службове житло. За бездоганну роботу та особливі заслуги передбачено: дострокове присвоєння рангів; оголошення подяки; нагородження грамотами та іншими відзнаками; відзначення урядовими та державними нагородами [1].

Говорячи про охорону праці державних службовців, варто зупинитися на тому, що в умовах воєнного стану це питання є надзвичайно важливим, що зумовлено, в першу чергу, збереженням життя і здоров'я працюючих.

Варто погодитися з думкою Іншина М., що умови служби повинні забезпечити державного службовця від впливу на нього шкідливих факторів. Безпечні умови праці – стан умов праці за якого вплив на працівника шкідливих та небезпечних факторів усунуто або їх рівень не перевищує гранично допустимих значень [9, с. 142]. В умовах сьогодення, створення безпечних умов праці є складним та проблемним питанням, що зумовлено війною. Масові обстріли цивільного населення, державних органів тягне за собою ряд складнощів. Забезпечення належним укриттям, дотримання порядку прослідкування в укриття та роботи під час оголошення сигналу «Повітряна тривога» не завжди дотримуються, що ставить під загрозу збереження життя і здоров'я працюючого населення.

Отже, дотримання та реалізація соціально-трудових гарантій державних службовців є необхідним напрямком державної політики. Оскільки, юридичні гарантії відіграють службову роль щодо прав та обов'язків, які становлять ядро правового статусу особи. Вони забезпечують ефективне їх функціонування, впливають на їх обсяг. Сутність гарантій полягає у забезпеченні здійснення прав, виконанні обов'язків і встановленні їх захисту й охорони [12, с. 4].

Висновки. Отже, можемо наголосити на тому, що соціально-трудові гарантії державних службовців є невід'ємною складовою їх правового статусу. Від належного забезпечення та правової реалізації останніх залежить належна оцінка державних органів, як суб'єктів державно-владних повноважень. Особливо, у період дії воєнного стану, державні службовці повинні на належному рівні виконувати свої посадові обов'язки, що закріплені на законодавчому рівні задля реалізації завдань і функцій держави. Окрім того, соціально-трудові гарантії державних службовців, повинні бути розширені й удосконалені відповідно до реалій сучасності, а саме в питаннях бронювання та забезпечення додатковими соціальними гарантіями осіб переміщених з територій ведення активних бойових дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
2. Пікуль В.П. Проблеми реалізації державними службовцями права на страйк. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції №3, 2024. С. 54–58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-3-8>.
3. Петров О.В. Особливості державних гарантій державним службовцям: автореф. ... маг. роботи; 281. Миколаїв. 12с.
4. Калініченко З.Д. Основні засади правового забезпечення державних службовців. Основні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. Харків, 2018. С. 242–244.
5. Бернацька Н. Система гарантій правового регулювання соціального забезпечення публічної служби в Україні. *Публічне право*, № 1(29). 2018. С. 151–157.
6. Шаповалова К.Г. Класифікація гарантій соціального захисту державних службовців. Серія ПРАВО. Випуск 86 Ч.3. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.9>.
7. Плахотник Н.Г., Мельниченко В.І. Право в публічному управлінні. Київ: ПАДУ.2018.239с.
8. Гаврилюк В.О. Гарантії соціального захисту працівників публічної служби. *Юридичний електронний журнал*. С. 119-123. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/28>
9. Іншин М.І. Основні права державного службовця як працівника. *Публічне право*. № 3 (31). 2018. С. 140–146.
10. Про внесення змін до Закону України «Про державну службу» щодо впровадження єдиних підходів в оплаті праці державних службовців на основі кваліфікації посад: Закон України від 11.03.2025 року № 4282-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4282-20#Text>.
11. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.
12. Кохан Н. Гарантії трудових прав працівників та шляхи їх удосконалення: дис. ... канд. юрид.наук:12.00.05. Одеська національна юридична академія. Одеса. 2008. 176 с.